

ALLAH KATINDA İNSANIN DİĞER VARLIKLARA ÜSTÜNLÜĞÜ THE SUPERIORITY OF MAN OVER OTHER BEINGS IN THE SIGHT OF GOD

Hatice YÖNET

Selçuk Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri, Kelam Ana Bilim Dalı, Konya,
Türkiye/ e-posta: yonethatice53@gmail.com/ ORCID ID: 0009-0001-4175-2263

Özet

Bu çalışmada Allah'ın insana verdiği değer ve insanın diğer canlılardan neden üstün olduğu Kur'an-ı Kerimdeki ayetlerle açıklanmıştır. Kur'anın bu konu hakkında ne düşündüğü insanların yaratılış amacı, insanın sorumluluğu anlatılmıştır. Öncelikle aklın önemine vurgu yapılmıştır ve Allah'ın insana vermiş olduğu akıl, düşünme yetenekleri ile insanın doğruyu bulma çabası ifade edilmiştir. Yine Kur'an-ı Kerimin bu konuya nasıl baktığı yani bakış açısına değinilmiştir ve ayetlere de vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada İslam'ın akla verdiği önemin büyüklüğüne değinilmiştir, İslam'ın bağnazlığı reddettiği insanın sorgulayarak yani düşünerek doğruyu yanlıştan ayırt etmesi gerektiği konusuna önem verilmiştir. Aklın her şeyi sadece tek başına bulabilmesinin mümkün olmadığı bu nedenle nakil ışığında aklın kullanımının daha doğru olduğu ifade edilmiştir. Yani aklın Kur'an-ı Kerim ışığında, nakil ışığında insanları daha iyi aydınlatacağına değinilmiş ve yine Allah'ın peygamberler göndermesi vahiy ile aklın birleşiminin daha uygun olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Yani kısacası akıl, vahiy ve nakil ışığında insanları daha iyi aydınlatmaktadır ve yine aklın ilim ile de birleşimine değinilmiştir. Sadece din ile olamayacağını dinin akıl ile birleşerek insanın aklı ile teknolojiye yeni gelişmelere adım attığına ve insanın aklını hayra yorması gerektiğine, insanlığın iyiliği için kullandığı takdirde kainatın düzeninin huzur ve sükunet içerisinde olacağına vurgu yapılmış aksi takdirde ise kaosa sebep olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vahiy, nakil, islâm, evren, kaos, zorba, inanç, amel, hak, batıl.

Abstract

In this study, the value that Allah gives to human beings and why human beings are superior to other living things are tried to be explained with the verses in the Holy Qur'an. What the Qur'an thinks about this issue, the purpose of the creation of human beings and the responsibility of human beings have been tried to be explained. First of all, the importance of reason is emphasized and the effort of man to find the truth with the reason and thinking abilities that Allah has given to man is expressed. Again, how the Holy Qur'an looks at this issue, that is, its point of view, has been mentioned and the verses have been emphasized. At the same time, in this study, the great importance of the importance that Islam attaches to reason has been mentioned, and the importance has been given to the fact that Islam rejects bigotry and that people should distinguish right from wrong by questioning, that is, by thinking. And it is stated that it is not possible for the intellect to find everything on its own, so it is better to use the intellect in the light of transmission. In other words, it has been mentioned that the intellect will enlighten people better in the light of the Holy Qur'an, in the light of transmission, and again, it has been tried to be explained that the combination of revelation and intellect is more appropriate because Allah sends prophets. In short, reason enlightens people better in the light of revelation and transmission, and the combination of reason with knowledge is also mentioned. It is also mentioned that it cannot be only with religion, that religion can be combined with reason, that human beings have made new developments in technology with their reason, and that human beings should use their reason for good, and that the order of the universe will be in peace and tranquility if they use it for the good of humanity.

Keywords: Relevation, transport, islamic, universe,chaos, overbearing,belief ,action, right, superstition

Giriş

Akıl sahibi olması insanı diğer varlıklardan ayırmaktadır. Akıl düşünebilme, sorgulama yeteneğinin olması anlamına da gelmektedir. Her ne kadar bu şekilde anlamlar yüklense de akıl soyut bir kavram olduğu için tam anlamıyla tanımının yapılması zordur. Allah insana akıl, duygular ve insana irade hürriyeti vererek insana yeryüzünün halifesi olma görevini vermiştir. İnsanın dünyaya gönderiliş amacı bu vazifeyi en mükemmel biçimde yerine

getirmek olacaktır. Yani Allah insana akıl vererek onu sorumluluk sahibi kılmıştır; çünkü akıl insanın doğruyu ve yanlışı, hak ile batılı birbirinden ayırıp farkına varmasını sağlamaktadır. İnsan akli sayesinde Allah'ın istemediği haram olan şeylerden uzak durur ve Allah'ın helal kıldıklarına yönelir ve bu şekilde kendi hayatına bir yön verir yani, Allah insana seçme hürriyeti vermiştir. İslam aklın ne olduğuna değil daha çok fonksiyonuna bakmaktadır. Bu çalışmada, İslam'ın akla nasıl bir anlam yüklediğine, aklın neden önemli olduğuna ve Allah'ın insanı diğer canlılardan neden üstün tuttuğuna değinilmiştir. İslam'ın bilim ve teknoloji ile bağına sadece İslam'ın yeterli olamayacağına, İslam'ın yani, dinin akıl ile birlikte daha çağdaş seviyelere ilerleyeceğine vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda İslam'ın savaşa nasıl baktığı hakkında da kısa yorumlamalar yapılmıştır. Yine aklın vahiy ve nakil ile ilişkisi vurgulanmıştır.

Allah Katında İnsanın Diğer Varlıklara Üstünlüğü

Kur'an-ı Kerimde birçok ayette Allah'ın insanı diğer varlıklara üstün kıldığı geçmektedir. Peki Allah insanı niçin diğer varlıklardan üstün yaratmıştır? Bu konuya değineceğiz. Muhakkak ki Kur'an-ı Kerimin hiçbir konusu insandan soyutlanamaz. Kur'an-ı Kerime göre insan basit bir varlık değildir. Birçok maddenin karışımı neticesinde aşama aşama oluşmuş kıymetli bir varlıktır. Kur'an-ı Kerim insana büyük bir değer vermektedir. İnsanın bu üstünlüğü üç şekilde meydana gelmektedir; insani, imani ve islamidir. Allah Teala insana birçok imtiyaz vermiştir. Bu imtiyazların başında akıl gelmektedir. İnsan Allah'ın kendisine vermiş olduğu akıl sayesinde iyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlışı ayırt edebilmektedir. Allah Teala insana akıl, seçme hürriyeti, irade vermiştir. İnsan yaptığı fiillerinin sorumluluğunu alabilmektedir. Allah Teala evrendeki her şeyi insanın daha rahat yaşayabilmesi için insanın hizmetine sunmuştur. Örneğin Güneş, Dünya'ya daha yakın olsa insan bu sıcaktan etkilenecek ve olumsuz sonuçlar oluşacaktır ya da bunun tam tersini düşünelim Güneş, Dünya'ya çok uzak olur ise insan soğuğa dayanamayacak işte Allah Teala her şeyi bir ölçüye, bir düzene göre yaratmış. Rabbimizin kurduğu bu mükemmel sistemin içerisinde insan her şeyden faydalanmaktadır. Havadan, sulardan, denizlerden ve daha niceleri... Allah insan için kusursuz bir sistem oluşturmuştur.

Allah'ın insana verdiği değeri Hz. Adem'den de anlayabiliriz. Değerli bir yaratılışa sahip olan insan meleklerin secdesine mazhar olmuştur. Allah insana tüm eşyaların isimlerini öğretmiştir; çünkü yüce Allah kainatı insana göre yaratmıştır. Allah insanı yeryüzüne halife tayin etmiştir, insan Allah'ın yeryüzündeki temsilcisidir¹ (Murat Baç, Kaos Kelam Hijyen Şiddet İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi 50 Felsefe Serisi 4-2012-59).

Allah insanı bu dünyaya bir görev için göndermiştir ve insana sorumluluk yüklemiştir. Bu görevin yapılabilmesi ise görevin bilinmesi ile mümkündür. Bu nedenle Allah insanı önceden görevi hakkında bilgilendirmiştir. Kuran-ı Kerimde meleklerin Hz. Adem'e secde etmesi, Allah'ın bütün isimleri Hz. Adem'e öğretmesi, meleklerin bu isimleri bilmemeleri üzerine Hz. Adem'in bu isimleri meleklerle arzı insanın kıymetli bir varlık olduğunu ve şerefini göstermektedir. Kuran-ı Kerim insanın değerli, kıymetli ve şeref sahibi olduğunu vurgulamaktadır² (İbrahim Coşkun, Ateizm ve İslam Kelami Açısından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi Ankara Okulu Yayınları,2011,186).

Yüce Allah meleklerin insana secde etmesi ile insanı onore etmiştir. Mesela Kur'an-ı Kerimden ayetlerle örnekleyecek olur isek;

Hatırla ki Rabbin meleklerle: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dedi. Onlar: "Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek birini mi yaratacaksın?" dediler. Allah da onlara: "Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim," dedi³ (Kur'an Yolu Erişim 17 Kasım 2023, el-Bakara 2/30).

Allah Adem'e isimlerin tamamını öğretti, sonra da onları meleklerle gösterip: "Haydi, doğru söylüyorsanız bunların isimlerini bana haber verin" buyurdu⁴ (El-Bakara 2/31).

Melekler: "Seni tesbih ve her türlü noksanlıktan tenzih ederiz! Senin öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Elbette her şeyi hakkıyla bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan ancak sensin!" dediler⁵ (El-Bakara 2/32).

Allah: "Ey Adem, bunların isimlerini onlara söyle" dedi. Adem isimleri onlara bildirince, Hak Teâlâ: "Size, 'Göklerin ve yerin gaybını ben bilirim; ayrıca sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim' dememiş miydim?" buyurdu⁶ (El-Bakara 2/33).

Bakara suresi 30-33. ayetlere de baktığımızda Allah Teala insanı yeryüzünün halifesi olarak seçmiş ve muhakkak ki Allah'ın insanı yeryüzünün halifesi olarak seçmesinin en önemli şartı onun ilmi yönüdür. İnsan kendisine bahşedilen kalp, duyu organları ve akıl, anlama kabiliyeti ile sorgulama yeteneğine ve mukayese edebilme yeteneğine sahiptir. Allah insana düşünme yeteneği vermiştir. Bu sayede insan kendisi sorgulayabilmekte ve akıl süzgecinden geçirecek doğru kararlar verebilmektedir. Bu özellik yaratıklar içinde sadece insana aittir. Buradaki ayetlerde de gördüğümüz üzere Allah insanın meleklerden daha üstün niteliklere sahip olduğuna vurgu yapmakta ve bu nedenle hilafete daha layık olduğuna dair net bir biçimde imtihan yapmaktadır; ancak imtihan başlamadan önce Allah Teala insana bu isimleri ve isimlerin mahiyetini öğretti. Allah Adem'e mahlukatın isimlerini ve kendi isimlerini öğretmiştir. Bu isimlerden maksat eşyaların suretleridir⁷ (Coşkun İbrahim, Ateizm ve İslam, 215-216).

Adem, mahlukatın isimlerini bilmesi ile meleklerin secdesine mazhar olmuştur. Allah Teala'nın isimlerini bilmesi ise ne gibi yüksek derecelerde olacağı ifade edilmektedir. İşte Allah bu isimleri Adem'e öğretti ve sonra meleklerden bu isimleri söylemelerini istedi; ancak meleklerin bu isimleri bilemeyeceğini, buna güç yetiremeyeceğini biliyordu. Allah'ın Adem'e önce isimleri öğretip daha sonra meleklerle sormasının hikmeti meleklerin sahip olduğu özelliklerle Adem'e karşı gelmesini önlemektir ve Adem'i taltif etmek, bilmediklerini ona öğretmektir.

Allah'ın meleklerle, "Haydi, doğru söylüyorsanız bunların isimlerini bana haber verin"⁸ (El-Bakara2/31). şeklindeki hitabı ise meleklerle acizliklerini gösterebilmek ve meleklerin gerçeği görüp işin aslını Allah'a bırakmalarını sağlamaktı. Melekler ise insanın yeryüzünde bozgunculuk yaratacağını, yeryüzünün düzenini bozacağını, kan dökeceğini söylemelerindeki hikmet ise kendilerinin bu görevi daha iyi bir biçimde yerine getirebileceğini vurgu yapmalarındır.

Allah Teala'nın emrine uygun olarak isimleri haber vermekten aciz kalan melekler Allah'ın kendilerine bildirmiş olduğundan başkasını bilemeyeceklerini ve bilmedikleri konuda da cahillik yapan kimseler gibi fikir öne sürmemeleri gerektiğini söylediler. Melekler Allah'a itiraz etmemişlerdir ve Allah'ın sadece bildirdiklerini bilebileceklerini ifade etmişlerdir. Melekler zaten Allah'ın kendi kabiliyetlerine uygun olan ilimleri bildireceğini bilmektedirler. Muhakkak ki Allah her şeyin en iyisini bilir.

Meleklerin, verdikleri cevaplarından Allah'ın "Ben sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim" (Bakara 2/30) sözünün anlamını kavradıklarını anlıyoruz. Hakîm'dir; her şeyi hikmetle yaratır, hikmeti olmayan hiçbir iş yapmaz. Yaptığını muhkem ve sağlam yapar. Hüküm verenlerin en yücesi de O'dur⁹ (El-Bakara 2/30).

Meleklerin isimleri bilememesi ve Allah karşısında aciziyet ve tezellüllerini ortaya koymaları üzerine Cenab-ı Hak Adem'e hitap ederek, eşyanın isimlerini meleklerle haber vermesini istemiştir. O da bu vazifeyi başarıyla yerine getirmiştir. İmtihan tamamlanmış, hikmet tecelli etmiş ve Adem'in meleklerden üstünlüğü açık bir delille ispat edilmiştir. Meleklerin bilmediği; fakat Allah'ın kesinlikle bildiği gerçeklerden bir kısmı ortaya çıkmıştır¹⁰ (Coşkun İbrahim, Ateizm ve İslam, 215-216).

Bu sebeple Rabbimiz: “Size, ‘Göklerin ve yerin gaybını ben bilirim; ayrıca sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim»’dememiş miydim?” (Bakara 2/33) buyurmuştur¹¹ (El- Bakara 2/33).

Buradaki ayetlerden anlayacağımız asıl nokta şudur: Allah Teala insanı şeref sahibi kılmıştır ve meleklerin dahi anlayamadığı eşyaların isimlerini Adem’e öğreterek insanı yeryüzüne halife kılmıştır. Melekler her daim Allah’a ibadet ederler; ancak Bakara Suresi 30-33. ayetlere baktığımızda ilimin ibadetten üstün olduğunu görürüz. Melekler durmadan Allah’ı anmalarına rağmen yeryüzünün hilafet görevine layık olamamışlardır. Buradan da ilim sahibi olmanın ne kadar değerli bir şey olduğunu anlamaktayız. Adem, ilmi sebebi ile meleklerden üstün olmuştur.

Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür”¹² (El-Zümer 39/9).

Allah Teala Zümer Suresinde de bilenlerle bilmeyenlerin eşit olmayacağını söylemiş Adem (a.s) ilmi sayesinde meleklerin önüne geçmiştir. Muhakkak ki ilim ibadet ile taçlanınca daha güzel neticeler ortaya çıkmaktadır. Allah insana akıl, iman ve haya vermiştir. İlim, akıl ile ve iman ile aynı zamanda haya ile birleşince daha güzel neticeler çıkabilmektedir. Bizler Allah’ın sevgilisi olan aklın sohbetinden ayrılamayız, Allah Teala Kur’an-ı Kerim’de sürekli akla vurgu yapmış, insanların düşünmesini istemiştir. İnsanların düşünerek sorgulama yeteneklerini öne çıkarmıştır.

Rabbim insana akıl vererek insanların bir şeye adeta körü körüne bağlanmalarını istememekte, mantık süzgecinden geçirmelerini istemektedir. Mesela, Peygamberimiz (s.a.s)’ın bulunmuş olduğu İslamiyet yayılmadan önceki cahiliye dönemine gittiğimizde cahiliye dönemindeki insanlar putlara körü körüne bağlanmış ve onlara ilah dediler, bunu da atalarından gördükleri için ataları o şekilde yaşadıkları için kendileri de mantık süzgecinden geçirmeden atalarının yapmış olduğu uygulamayı aynen kabul etmiş ve atalarının düştükleri hataya düşmüşlerdi. Kur’an-ı Kerim taassup yani; körü körüne bağlanmayı reddeder ve sorgulamak gerektiğini her daim vurgular. Kur’an kainattaki düzene ve uyuma Ay’ın, Güneş’in, yıldızların ve her bir gezegenin muhteşem bir sistem içinde var olmasına, topraktan çıkan sayısız nimetlerin yaradılışına ve büyük bir ustalık ve sanat gerektiren çeşit çeşit olan canlıların yaratılışı gibi konulara dikkat çeker ve bunların üzerinde insanın düşünüp sorgulamasını, keşfetmesini, analiz yapmasını ister; çünkü bu eserlerin her biri Allah’ı tanımaya, Allah’ı anmaya ve her daim Rabbimizi zikretmek için biz insanlara birer vesile kılınmıştır. Allah’ı unutmak demek kulluk ve sorumluluk bilincini bitireceğinden insanın kendisini unutması demektir. Bu nedenle ki Allah’ı unutan Allah’ın vermiş olduğu görevden uzaklaşmış olur ve böylece kendisini de unutmuş olur.

“Sağlam düşünce ve inanç sahipleri için yeryüzünde açık kanıtlar vardır.”

“Hatta kendinizde de. Hiç görmüyor musunuz?”¹³ (El-Zariyat 51/20-21).

Zariyat Suresi 20-21. ayetlerde de görüldüğü üzere Allah yeryüzünde düşünen insanlar için açık kanıtların olduğu belirtilmekte ve bunu insanların kendisinde de görmesini istemektedir. Yani Allah Teala insanın vücut yapısını bile öyle muhteşem bir biçimde yaratmış ki insanın her uzvu görevini eksiksiz yerine getirmektedir. İnsanın gözleri, kulakları ve her uzvumuz öylesine muhteşem bir biçimde yaratılmış ve her saniye çalışmaktadır. Allah Teala’nın şuurlu

varlıkları yaratmasındaki asıl amaç, kendisine kulluk etmelerini sağlamak ve insana vermiş olduğu görevi insanın tamamlamasını sağlamaktır. Allah insana eşyaların isimlerini öğreterek bu görev için insanı seçmiş ve insanı imtihana tabii tutmuştur. Aklını, vicdanının kontrolü altında çalıştırabilen, muhakeme ve mukayese gücünü iyi niyetle kullanabilen insanlar hem kendilerindeki hem de yeryüzündeki insana tanınmış olan sayısız nimetler üzerinden düşünölmeye çağrılmaktadır.

Sağlam bir düşünce ile inancını keskin hale getiren insanlar bu dünyadaki imtihanı başarı ile tamamlayacaklardır ve Allah'ın vermiş olduğu görevi emin adımlarla tamamlayarak cennetin kapıları onlara açılacaktır. Burada önemli olan Allah'ın insana vermiş olduğu akıl, vicdan ile inancı doğrudan kullanabilmektir; yani inanan imanlı kişiler imanlarını eğitim ve teknoloji ile birleştirerek insanlığın daha iyi yerlere gelmesini sağlayarak yeryüzündeki bozgunculuğu önlemiş olurlar. Bizlere düşen en büyük görev imanımızı bilim ve teknoloji ile pekiştirmektir. Bu şekilde yeryüzünde barış hakimiyeti sağlanacaktır. Bunu başarabilen insanlar imanlarına iman katarlar ve Allah'ın sevdiği kul olurlar aynı zamanda hak yolunda iyi işler yapanlar için Allah Teala onları müjdelemektedir. Allah, insana büyük bir kıymet vermiş ve insanı onore etmiştir. Kur'an-ı Kerim'e göre İslam, barış demektir ve insan barışın yayılmasını sağlamak için yeryüzünde Allah Teala'nın temsilcisidir¹⁴ (Recep Ardoğan (ed.) Günümüz Kelam Problemleri, İstanbul, Klm Yayınları,2018,150-151).

İnsanlığın barışa ihtiyacı vardır. İslam asla kargaşadan beslenmez hatta her zaman barışın hüküm sürmesini ister. Peygamber Efendimiz (s.a.s) dahi Allah'tan emir gelmediği sürece müşriklerle savaşmaya çekinmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.s) Allah'ın emri doğrultusunda savaşmıştır. Muhakkak ki Peygamber Efendimiz(s.a.s) tüm insanlık alemine verilebilecek en mükemmel rol modeldir.

'Fitne ortadan kalkıncaya ve dinin tamamı Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse kuşkusuz Allah yaptıklarını görmektedir¹⁵ (El- Bakara 2/193).

Bu ayette de ifade edildiği üzere Allah yeryüzündeki bozgunculuk, fesat ortadan kalkıncaya kadar kafirlerle savaşılmasını emretmiştir. Eğer kafirler bu yaptıklarından vazgeçerlerse Allah'ın onları zaten gördüğünü ifade etmektedir. Allah insana verdiği değer ile yeryüzündeki düzeninin bozulmamasını, yeryüzünün ve evrenin düzeni için barış için kafirlerle savaşılmasını istemiştir ve Peygamberimiz ve sahabeler de bu doğrultuda mücadele etmişlerdir; yani anlatılmak istenen İslami savaş asla hunharca bir savaş değildir ya da insanlara merhametsizlik etmek değildir. Unutmayalım ki İslam barış dinidir. İslami savaş, gayesi Allah'ın dinini hakim kılmak olan bir savaştır. İslami savaş, -savaşta her şey mübahtır- bunu asla kabul etmez bizim dinimiz barış dini Peygamberimiz de kainata rahmet olarak gönderilen bir Peygamber'dir. İslam; çocuk öldürmek, savaşa katılmayan yaşlı ve kadınları öldürmek ve doğaya zarar vermeyi haddi aşmak ve bozgunculuk olarak kabul eder.

“ Onları yakaladığınız yerde öldürün; sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de orada onlarla savaşmayın. Şayet sizinle savaşmaya kalkıştırlarsa o zaman onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir!”¹⁶ (El- Bakara 2/191-192)

'Eğer onlar vazgeçerlerse, artık Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir.'

Ayetlerde insanın Allah'ın dinini yaymak için savaşmasından bahsedilmektedir.

‘‘Size zor geldiği halde savaş üzerinize farz kılındı. Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir Şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir Şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz bilmezsiniz.’’¹⁷ (El- Bakara 2/216).

Allah Teala verdiği vazife ile insanı değerli kılmış ve insanı yeryüzünde barış için yeryüzünün adaletli bir biçimde yönetilebilmesi için insana akıl vermiş, insana sorumluluk yüklemiş ve insanın da bu görevi başarı ile tamamlaması için Allah’a kulluk edip hak yolunda adaleti sağlaması gerekmektedir. İslam az önce de söylediğim gibi asla bir savaş dini değerdir; ancak Allah Teala mü’minlere yeryüzünün düzeni ve selameti için savaşı farz kılmıştır; nkn Peygamberimiz(s.a.s) döneminde ve daha önceki zamanlarda da hatta tarih boyunca mü’minler çeşitli zorluklara göğüs germek zorunda kalmış ve kafirlerin uyguladıkları zorbalıklara maruz kalmışlar bunun gerekçesi olarak kendilerini savunmaları için Allah Teala savaşı farz kılmıştır. Muhakkak ki savaş insanlık tarihinin acı gerçeğidir. Dini, dili irk her ne olursa olsun savaş her milletin yaşayabileceği acı bir olaydır.

Günümüzde de her milletin kendine özel savunma stratejileri bulunmakta ve bu stratejileri uygulayan bir ordusu bulunmaktadır. Müslümanlar da Kur’an-ı Kerim’in emirleri neticesinde kendilerini korumak İslam’ı yaymak yeryüzünde fitne ve kargaşayı önlemek için bu hakka sahip olduklarını söyleyebiliriz. Şüphesiz Kur’an’ın savaş ile ilgili emirleri Kur’an-ı Kerim’in 23 yıllık peyderpey indirilme sürecinde farklı surelerin farklı ayetlerinde geçmektedir. Şüphesiz ki her toplum güçlü olmak istemektedir. Bu hak doğal bir haktır ancak Müslüman toplumlar tıpkı cahiliye döneminde olduğu gibi inandıkları İslam dininden dolayı ve bunun altında yatan çeşitli nedenlerden dolayı Müslümanlar engellenmektedir. Hatta Müslümanları Şiddet yanlısı olarak göstermeye çalışan toplumlarda bulunmaktadır; ancak İslam bir barış dinidir ve savaşmayı sadece yeryüzünün nizamını sağlamak adına farz kılmıştır. Peygamberimiz döneminde yani cahiliye döneminde Müslümanlar işkencelere tabii tutulmuş ve bu yoldan vazgeçmeleri istenmiştir; ancak peygamberimiz ve onun yolunda ilerleyenler emin adımlarla yürümüşler ve bir an dahi tereddüt etmemişlerdir. Cahiliye döneminde Araplar, kız çocuklarını diri diri toprağa koydular, Allah’ın yolundan uzaklaşıp zevk ve sefaya dalmışlardı. Kumar oyunları, Őans oyunları artmış ve haram ayların vadesini isteklerine göre değiştirmişler ve tüm bunlar onların ne kadar cahil olduklarını göstermektedir. Her Şeye kendi menfaatlerine göre bakmaları sonucunda da kabile taassubu ortaya çıkmıştı. İster zalim ister mazlum olsun sen yine de kardeşine yardım et fikri hakim olmuştu bu tutumunda yaşanan olaylarda büyük bir etkisi oluşmuştu. İşte yeryüzü böyle fitne ve kargaşa içerisindeyken Peygamberimiz onların türlü zorbalıklarına karşı mücadele etti ve Allah’ın izni ile de başarılı oldu. Allah Teala insana verdiği değer ile insanı Őereflelendirmiř, onore etmiş; ancak insana verdiği tüm nimetler içinde kendisini anmasını, zikretmesini ve başına gelen olaylar için isyan etmeden önce düşünmesini akıl etmesini istemiştir. İnsana düşen vazife Allah’ın verdiği sayısız nimetlere karşılık yeryüzünde barışı, huzuru ve güveni sağlamak, yeryüzünde huzuru bozanlara karşı Allah yolunda savaşmaktır.¹⁸ (Coşkun İbrahim, Ateizm ve İslam, 216-218).

Muhakkak ki insan dünyaya imtihan için gönderilmiştir. Aklı ile mukayese etme gücüne sahiptir. Hiçbir varlıkta bu özellikler bulunmazken ne melekler ne cinler ne de başka yaratılmış varlıklara bu özellikler bahşedilmemişken insan sadece Allah’ı her daim anmalı, dünyanın huzurunu emniyet içinde yürütmeli ve yönetmelidir. Bu Şekilde yapar ise insan imtihanı başarı ile tamamlar ve ebedi yurt olan ahirette huzura kavuşur; aksi Şekilde ise yeryüzünde fitne ve fesat hakim olur ve bu da Allah’ın istemeyeceği iştir. Allah yeryüzünde İslam’ın yayılmasını istemiştir; ancak bu insanların zorla Müslüman olması anlamına gelmez. İslam da asla bir zorlama yoktur. Kur’an-ı Kerimdeki temel ilkelerden birisi de İslamda zorlama olmadığıdır.

“Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah’a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir ve bilir.”

¹⁹ (El- Bakara 2/256).

Muhakkak ki din; bilgi, inanç ve amel üçlemesinin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bir kimseye zorla bilgi öğretilmeye çalışılabilir; ancak zorla inanması sağlanamaz. Çünkü iman kalp ile tasdikdir. İmanın tam olması için öncelikle kalbin mutmain olması gerekmektedir. Kalbin mutmain olması için bildirilenlerin doğru olduğuna insanın içten kanaat getirmesi gerekmektedir. Bu inanma; ancak insanın serbest irade ile inanması sonucu gerçekleşir. Ayrıca kalp ve zihindekileri bir başka kimsenin bilmesi mümkün olmadığından zorla yapılan iman tam anlamıyla iman olmaz. Netice itibarı ile bir kimsenin zorla inandım demesi ile onun imanının içtenliğine güvenilmez. Bu sebeple dinde zorlama yoktur. Kalbin iman ile tasdik olması bu noktada önemli bir husus taşır. Şüphesiz ki dini amelin aslı ihlastan kaynaklanır. İhlas; yapılan her şeyin sadece Allah rızası için yapılmasıdır; yani hiçbir çıkar ve menfaat gözetmeden sadece Allah’ın rızasını kazanmaktır aksi takdirde imandan söz edilemez. Dinin en önemli iki unsuru iman ve amel zorla olamayacağına göre gerçek iman sadece Allah rızasını kazanmaya yöneliktir. Çıkar ve menfaat gerçek imanda yoktur. Zorla iman ve amelin olamayacağı Allah’ın koymuş olduğu ilahi bir kanundur. Böyle olunca hiç kimse birilerini zorla inanmaya sevk edemez veya zorla inanmasını isteyemez.

Şüphesiz ki Allah Teala diğer varlıklarda bulunmayan özellikleri akıl gibi, irade ve duygular gibi ve seçme hürriyeti gibi verdiği özelliklerle insanı donatmış ve insanı imtihana tabii tutmuştur. Allah Teala insanın akli ile hak yolunu bulabileceğini söylemektedir. Gerek Kur’an-ı Kerim’de ve gerek mucizelerle ve kainatın muhteşem bir biçimde yaratılması ile yine insan vücudunun eksiksiz bir biçimde; yani insan uzuvlarının mükemmel bir sistem içinde işleme ile yine gönderilen peygamberlerin uyarıları ile Allah, insanın akli ile doğruyu ve yanlış, hak ile batılı ayırt edebileceğini söylemiştir ve insanın hak yolunu kendisinin bulmasını istemiştir. Muhakkak ki hak yolunu bulanlara, iyi işlerde yarışanlara cennetin kapıları açılacaktır. Ortada karışık ve zorlama ile gidilecek bir durum söz konusu değildir. Doğru yolu bulan, hak yolundan ayrılmayan mü’minler şeytan ve nefislerinin kandırmasına aldanmayan mü’minler imtihan yolculuğunda emin adımlarla yürümektedirler. Allah hepimize bu imtihan yolculuğunda hak yolundan ayrılmayan emin adımlarla yürümemizi sağlayan kullardan olmamızı nasip etsin.

Muhakkak ki insan bir anadan ve bir atadan gelmektedir. Dünyada çeşitli milletler, kabileler vardır ve yaşamaktadırlar. Aynı zamanda hiçbir ırkın bir başka ırka üstünlüğü söz konusu dahi olamaz. Üstünlük ancak ve ancak takvadedir. İnsan Allah’ın emirlerine uyduğu sürece Allah’ın rızasını gözeterek hayırlı işlerde yarıştığı sürece üstündür.

“Andolsun biz Ademoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık.”

²⁰ (El- İsrâ 17/70).

İsrâ Suresi 70. ayette de görüldüğü üzere Allah Teala insanı değerli kıldığından bahsetmektedir. Allah Teala insanı şan, şeref sahibi yapmıştır ve yine insanların faydalanması için bir çok rızık, nimet sunmuştur. Kainattaki her şeyi insanlığın hizmetine sunmuştur. Allah Teala bu ayetinde bineklerden de bahsetmiştir. Allah Teala insana akıl vermiş ve Rabbimiz insanın aklını her zaman için kullanmasını istemiştir. İnsan Allah’ın verdiği akli kullanarak kendisini denizde taşıyacak gemi yapmıştır ve yine karada da rahat ulaşımın sağlanması adına teknolojiyi geliştiren insan bir çok araç yapmıştır. Unutmayalım ki geminin yapılmasını Hz. Nuh (a.s) öğreten Allah olmuştur. Allah insanın aklını kullanmasını ayetlerinde söylemiştir ve insanlığın daha ileri seviyelere taşınması için insan mantığını kullanıp ve hiç durmadan çalışmak zorundadır.

Allah insanı tabii ki yeryüzünün nizamının iyi olması için yaratmıştır; ancak kötü insanlarda muhakkak vardır bu insanlar kötülüğü kendi eliyle mi seçmiştir yoksa Allah'ın takdiri midir? Buradan şunu örnek vermek istiyorum: Doğal afetler hayatımızın bir gerçeğidir. Her ne kadar sonuçları elim verici olsa da doğal afetler gerçekleşmektedir. Şimdi insan bile isteye yapacağı evin malzemesini eksik kullanır ya da bataklık gibi alanlara ev yaparsa bu evin temeli pek olmaz; yani deprem sonucunda evlerin yıkıldığından bahsetmemiz mümkün olamaz. Biz insanlar Allah'ın da istediği gibi aklımızı kullanıp tüm tedbirlerimizi almak zorundayız. Takdiri ise Allah Teala'ya bırakmalıyız. Yine örnek verecek olur isek; bir öğrenciyi düşünelim, onun belli bir zaman sonra sınavı var. Öğrenci daha zamanının olduğunu düşünerek derslerine çalışmamakta ve ihmal etmektedir. O gün sınav zamanı gelince de konuların birikmiş olmasından korkarak çalışmamaktadır. Şimdi bu öğrenci gireceği sınavdan kötü not alınca “zaten kaderimde kötü not almak varmış” deme hakkına sahip değildir; çünkü elinden gelen gayreti göstermemiştir, çaba sarf etmemiştir ve ihmalkarlık yapmıştır. Bu nedenle biz insanlar bazı şeyleri çok rahatlıkla kaderi suçlamaktayız; ancak bu doğru değildir.

Allah Teala insanı değerli kılmış ve ona kıymet vermiştir. Hiçbir canlıya vermediği özellikleri insana vermiştir. İnsan kendi seçimi ile inanan bir mü'min de olabilir veya bunun tam tersine inanmayan birisi de olabilir. Bu insanın elindedir. Allah ayetlerinde de söylediği gibi insanlara inanması için yeryüzünün muhteşem bir sistem içinde yaratılmış olması insan vücudunun eksiksiz bir biçimde çalışması yine peygamberlere gelen mucizeler yine en büyük mucize Kur'an-ı Kerim'dir .

Etrafımıza baktığımız her şeyde Allah Teala'nın mükemmel yaratmasına tanıklık etmekteyiz. İnsanlar tüm bunları düşünerek akıl süzgecinden geçirerek doğru yolu bulmalı ve Allah'ın kendisini şerefliendirdiğini unutmamalı ve yeryüzünde ona göre davranışlar sergilemeli ve insanlığın faydasına olacak işlerde bulunmalı ki Allah'ın kendisine emanet ettiği canı ve emanet ettiği görevi başarılı bir biçimde tamamlayabilsin.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْتُمْ إِيَّاهُ سَرِيعَ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ

Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O'dur. Şüphesiz Rabbin, azabı pek çabuk olandır; bununla beraber O, elbette çok bağışlayıcıdır, engin ve merhamet sahibidir.²¹ (El- En'am 6/165).

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“O halde gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer gerçekten mü'minseniz, her zaman en üstün sizsiniz.”²² (El- Al-i İmran 3/139).

Sonuç olarak Allah'ın insana akıl, irade, duygular vermesi ile insan diğer varlıklardan ayrılmaktadır. Mesela melekler sadece Allah'a itaat etmekle yükümlüdürler ve Allah Teala ne derse melekler onu yapar, meleklerin akli veya seçme hürriyetleri, irade veya nefsi yoktur; ancak insanda akıl, irade ve nefis vardır. İnsan, Allah'ın kendisine vermiş olduğu akıl ile iyiyi veya kötüyü ayırt edebilmekte ve yaptığı eylemlerin sorumluluğunu alabilmektedir. Muhakkak ki insan iyi işler yapar, çıkar ve menfaat gözetmeden hak yolunda çaba sarf eder ve yeryüzünün nizamını sağlamaya yönelik eylemlerde bulunursa cennet ile mükafatlandırılacaktır.

Sonuç

Allah Teala insana diğer canlılardan farklı olarak akıl, duygular vermiştir. Akıl, Allah tarafından insana verilen en büyük nimetlerdendir. İnsan aklı sayesinde mevcudat hakkında düşünüp fikir üretmektedir. Yine insanı yeryüzünün halifesi konumuna getiren ve sorumluluk sahibi olmasını sağlayan da akıldır. Unutulmamalıdır ki her insanın özelliği birbirinden nasıl farklı ise her insanın aklının kullanım alanı da birbirinden oldukça farklıdır. Aynı zamanda verilen bu akıl nimetinin hatasız olmadığı kabul edilmelidir. Her insanın aklı farklıdır; yani akıl her meseleyi çözecek bir güce sahip değildir; ancak akıl nakilden geçer. Nakli bilgi sayesinde insan mevcudiyet hakkında düşünür ve hak ile batılın farkına varır. Kısacası insan akıl olmadan hiçbir şeyi anlayamaz ve akıl, insana Allah tarafından verilmiş en büyük nimettir. İnsan aklı sayesinde sorumluluk sahibi olmuştur. Akıl insan için vazgeçilmezdir ve akıl olmadan hiçbir şey bilinmeyeceğinden din tarafından muhatap alınmıştır ve Allah Teala insanların her zaman için düşünmelerini, var olan bilgileri akıl süzgecinden geçirmelerini istemiştir; ancak akıl tek başına yeterli değildir ve akıl tek başına her şeyi çözebilen bir yapıya sahip değildir. Bunun için Allah Kur'an-ı Kerimi indirmiştir ve yine insanları doğru yola ulaştıracak peygamberler göndermiştir. İnsanlar, akıl, vahiy ve naklin ışığı ile yolunu daha istikrarlı hale getirerek aydınlatmalıdır. Akıl olmadan naklin anlaşılmasının mümkün olmayacağı büyük bir gerçek ise nakil olmadan aklın da tek başına tam istikametli bir yol alması da tam anlamıyla mümkün olmaz.

Kaynakça

- Ardoğan, Recep(ed.). Günümüz Kelam Problemleri, İstanbul: Klm yayınları, 2018.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed Şeybani. (1992). Müsned. İstanbul: Çağrı Yay.
- Altıntaş, Ramazan, İtikadi Açısından İbnu'l-Cevzi'nin Tasavvufu Eleştirisi ,İ. F. Kelam Anabilim Dalı 3. Eğitim-Öğretim Meseleleri Koordinasyon Toplantısı Kelam Tasavvuf İlişkisi Sempozyumu, tebliğ metni. İşlevsel Akıl, İstanbul 2003.
- Attas, M. Nakib, Modern Çağ ve İslami Düşünüşün Problemleri, çev. M. Erol Kılıç, İstanbul 1989.
- Baç, Murat, Kaos Kelam Hijyen Şiddet. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, Nisan 2012.
- Bardakçı, Sefa. Ebu'l Muin en-Nesefi'de Allah İnsan İlişkisi(1.Baskı). Konya: Adal Ofset, 2010
- Bardakçı, Sefa. El-Kifaye fi'l-Hidaye (1. Baskı). Ankara: SAGE Matbaacılık Yayıncılık, 2018.
- Kur'ân Yolu. Erişim 17 Kasım 2023. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009. Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir. çev. Muhammed Esed, Türkçeye çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk. Ankara: İşaret Yayınları, 2002.
- Mehmet Taşdelen, 'Kelamda Aklın Fonksiyonel Değeri'Gaziantep İslam Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi 4/1, Mayıs 2023.
- Topaloğlu, Bekir. Çelebi, İlyas. Kelam Terimleri Sözlüğü(7. Baskı) Ankara: TDV Yayın Matbaacılık, 2020.
- Turhan, Kasım, Kelam Ve Felsefe Açısından İnsan Fiilleri, İstanbul M.Ü Vakfı Yayınları, 6.basım, 2020
- Yavuz, Sercan- Çakan, Barış. Din ve İnsan Sempozyumu, "dinveinsan.ogu.edu.tr". Erişim 25 Kasım 2023, www.dinveinsan.ogu.edu.tr.
- www.yeniakit.com.tr Erişim 25 Kasım 2023.
- www.dergipark.org.tr Erişim 25 Kasım 2023.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim 25 Kasım 2023. diyanetnamazvakti.com.